

Na západní frontě klid

Tato kniha nemá být ani obžalobou, ani vyznáním. Má být toliko pokusem podat zprávu o generaci, která byla zničena válkou – i když unikla jejím granátům.

Erich Maria Remarque

Rozednilo se ještě trochu víc. Nahore kolem mne chvátají kroky. První. Potom další. Vrzání kulometů splývá v nepřetržitý řetěz. Právě se chci trochu pootočit, když se shora začíná něco hluchně valit do mého trychtýře. Těžce a s pleskotem to padá dolů, je to člověk – nepodařilo se mu zachytit se na stěně krátera, klouže, leží na mně –

Nemyslím, nerozhoduju se – šlenu do něho bodám a jenom cítím, jak tělo sebou cuká, měkne a hrouť se. Mám ruku lepkavou a mokrou, když přicházím k sobě.

Ten druhý chroptí. Mám dojem, jako by řval, každé vydechnutí je jako výkřik, hřímání – ale to jen mé tepny tak buší. Chci bych mu rukou zavřít ústa, nacpat do nich hlínu, ještě jednou ho bodnout, ať je zticha, prozradí mě, ale jsem už tak dalece při sobě a najednou i tak slabý, že nejsem s to pozvednout proti němu ruku.

Zalézám tedy do nejvzdálenějšího kouta a zůstávám tam; upírám na něho očí, svírám rukojeť dýky, jsem připraven znova po něm skočit, pohne-li se. Ale on už nic neudělá, poznávám to podle toho, jak chroptí.

Nežtělne ho vidím. Mám jen jedno přání: dostat se odsud. Nepůjde-li to brzo, pak už bude příliš světo; už teď to bude těžké. Ale když zkusím povysřítit hlavu, hned poznávám, že to je nemožné. Kulometná palba je tak hustá, že bych byl jak řešeto dřív, než bych udělal jediný příškok. Pokouším se tedy zjistit, jak vysoko nad zemí střely létají. Povystrkují a nadzvedám přílbu. V příštím okamžiku mi ji kulka vyráží z ruky. Palba je tedy tak nízká, že střely takřka zametají terén. Nejsem také dost daleko od nepřátelských pozic – odstřelovači by mě dostali obratem ruky, kdybych se pokusil odtud zdhat.

Světa přibývá. Hořím nedočkavostí, aby naši už vyrazili k útoku. Mé ruce jsou kolem komků bílé, tak je tisknu k sobě, tak hrozně prosím, aby palba ustala a aby moji kamarádi přišli.

Minuta za minutou se vpíjí do země. Už se neodvažují pohlédet na tmavou postavu v trychtýři. Usilovně se dívám jinam a čekám, čekám. Střely sychí, jsou ocelová síť, nepřestává to, nepřestává.

Vtom vidím svou zakrvácenou ruku a rázem se mi zvedá žaludek. Nabírám hlínu a přetírám si kůži, teď je ruka alespoň špinavá a krev už není vidět. Palba nepolevuje. Nyní je stejně silná z obou stran. Naši mě už asi považují za ztraceného.

Je světlé, šedivé časné ráno. Chroptění neustává. Cpu si prsty do uší, ale brzo je zase vytahuju, protože neslyším ani nic jiného.

Postava na druhé straně trychtýře se hýbe. Asi jsem sebou ulekaně thl a bezděčně jsem se tam podíval. Mé oči zůstávají jako přilepené. Leží tam

můž s knírkem, hlava mu přepadla na stranu, jedna paže je přikřčená, hlava na ni bezvládně spočívá. Druhou ruku má na prsou, je zakrvácená.

Je mrtvý, říkám si, už nic necítí – to, co zde chroptí, to už je jenom tělo. Ale hlava se pokouší zvednout, sténání na okamžik silí, potom čelo zase klesá zpátky na paži. Ten člověk není mrtvý, umírá, ale není mrtvý. Sunu se směrem k němu, zastavuju se, opírám se o ruce, kloužu zase kousek dál, čekám – dál, dál pokračuju na přišermé cestě zděti tři metrů, na dlouhé, hrozné cestě. Konečně jsem vedle něho.

Vtom otevřívá oči. Musel mě ještě slyšet a dívá se na mne s výrazem hrůzného zděšení. Tělo leží nemuté, ale v očích je nezměrný útek, až si na okamžik myslím, že ty oči dokáží strhnout s sebou tělo. Pryč odsud, na stovky kilometrů odsud jediným tihnutím. Tělo je tiché, naprostá tiché, teď bez jediného hlesu, chroptění ustalo, ale oči křičí, řvou, v nich je shromážděn všechn život, soustředěný k nepředstavitelné námaze utéct, soustředěný v desivou hrůzu před smrtí, přede mnou.

Skládám se na zem, padám na lokty. „Ne, ne,“ šeptám. „Ne, ne!“

Oči mne sledují. Nejsem schopen pohybu, dokud na mně spočívají.

Teď jeho ruka pomalu klesá s prsou, jen o kousíček, poklesá o několik málo centimetrů, ale v jeho pohybu se rozpouští hypnotická moc jeho očí. Předkláním se, potřásám hlavou a šeptám: „Ne, ne, ne,“ zvedám ruku, muším mu ukázat, že mu chci pomoci, a dlaní mu přejízám čelo.

Oči ucukly, když se ruka blížila, teď pozbývají strnulostí, brzy klesají hlouběji, napětí povoluje. Rozpínám mu límec a upravuju mu polohu hlavy, aby ležela pohodlněji.

Ústa má pootevřená, namáhá se, aby ze sebe vypravil slova. Rty jsou suché. Nemám zde polní láhev, nevezal jsem si ji s sebou. Ale dole, v bahně trychtýře, je voda. Spouštím se dolů, vytahuju svůj kapesník, rozprostírám ho, tisknu ho do bahna a do dlaně nabírám žlutou vodu, která z marastu vyvěrá.

Polyká ji. Vracím se pro další. Potom mu rozpínám blůzu, abych ho obvázal. To musím udělat v každém případě, aby ti tam odnaproti, kdybych snad padl do zajetí, viděli, že jsem mu chtěl pomoci, a neodstřílili mě. Chce se bránit, ale ruka je příliš malá. Jeho košile je slepená krví a nedá se odhrnout, je na zapínání vzadu. Nezbyvá tedy než ji rozpárat.

Hledám nůž a nalézám ho. Ale jakmile začínám košili párat, oči se ještě jednou otevřívají a zase je v nich to volání a ten výraz, takže je musím zakrýt, musím je zalatit a šeptat: „Vzdýl ti chci pomoci, kamaráde, kamaráde, camarade, camarade –“ usilovně, naléhavě šeptám to slovo, aby mi rozuměl. Jsou to tři bodné rány. Obvazy mých balíčků první pomoci je zakrývají, krev cřící zpod mulu, tisknu gázu pevněji k ranám, můž sténá.

To je všechno, co pro něho můžu udělat. Teď musíme čekat, čekat.

Ty hodiny! – Začíná zase chroptět – jak pomalu člověk umírá! Nebot to vinn: zachránit ho nejde. Pokoušel jsem se sice vymluvit si to, ale v poledne už z výmluvy nezbylo nic: jeho sténání ji rozlavilo, rozstřílelo. Kéz bych jenom nebyl při plížení ztratil revolver. Zastříleli bych ho. Bodnout ho už nemůžu.

V poledne podřimuju na rozhraní mdloby a myšlení. Hlad mne rozrývá, lačností po jídle málem brečím, ale nemám dost síly, abych se tomu bránil. Ještě několikrát jdu umrájícím pro vodu, a také sám piju.

Toto je první člověk, kterého jsem usmrtil vlastním rukama, kterého vidím zblízka, jehož umírání je mým dílem. Katceza a Kropp a Müller také už viděli, když někoho zasáhli ranou z pušky, mnohým se tak stává v boji zblízka dokonce často.

Ale každé jeho vdechnutí obnažuje mé srdce. Tyto hodiny patří umíránícimu, patří jenom jemu, má neviditelný nůž, kterým mne ubodává k smrti: čas a mé myšlenky.

Co bych za to dal, kdyby zůstal naživu. Je těžké ležet zde a muset ho vidět a slyšet.

Ve tři odpoledne je mrtev.

Pocituji úlevu. Ale jen na chvíli. Brzo se mi začíná zdát, že ticho je ještě nesnesitelnější než sténání. Chci být, aby se znovu ozvalo chroptění, křičovité, chraptivé, hned tiše hvízdavé, potom chraptivé a hlasité.

Co dělám, je vyložené nesmyslné. Ale musím se něčím zaměstnat. A tak ukládám mrtvého ještě jednou, aby se mu lépe leželo, ačkoliv už nic necítí. Zatláčuji mu oči. Jsou hnědé, vlasy má černé, po straně trochu zvlhněné.

Ústa pod knírkem jsou plná a měkká; nos malinko zahnutý, plet nahnědlá, teď už nevypadá tak sinale jako předtím, když ještě žil. V jednu chvíli obličej vyhlíží dokonce zdravě; potom rychle chárá a mění se v cizí posmrtnou masku, jaké jsem často vídal a které si jsou všechny podobné.

Jeho žena teď jistě na něho myslí; neví, co se stalo. Vypadá, jako by jí byl časopsal. – Však od něho ještě bude dostávat poštu – zítřka, za týden – snad ještě za měsíc psaní, které se zatoulalo. Bude je číst a on k ní z těch řádků bude mluvit.

Mé rozpoložení je horší a horší, už nedovedu ovládat své myšlenky. Jak asi ta žena vyhlíží? Jako ta snědá, šňhlá na druhé straně průplavu? Cožpak mi nepatří? Snad mi patří právě pro to, co se stalo! Kéž by zde vedle mne seděl Kantorek! Kdyby mě teď viděla má matka –. Ten mrtvý mohl jistě žít ještě třicet let, kdybych si byl lépe všlípil do paněti cestu zpátky. Kdyby byl běžel o dva metry více doleva, mohl teď sedět tam naproti v zákopu a psát své ženě další dopis.

Ale tyhle úvahy nikam nevedou, neboť takový je osud nás všech; kdyby Kemmerich byl držel nohu o deset centimetrů dál doprava, kdyby se Haie byl sehnul o pět centimetrů hlouběji –

Mlčení bobtná. Mluvíím a musím mluvit. Tak ho oslovuji a říkám mu to. „Kamaráde, já jsem tě nechtěl zabít. Kdybys sem skočil ještě jednou, neudělal bych to, kdybys i ty byl rozumný. Ale předtím jsi pro mě byl jen myšlenkou, kombinací, která žila v mém mozku a vyvolala předsevzeť – tu kombinaci jsem zabí. Teprve teď vidím, že jsi člověk jako já. Myslel jsem na tvé ruce granáty, na tvůj bodák, na tvé zbraně – nyní vidím tvou ženu a tvou tvář a to, co máme společné. Odpusť mi, kamaráde. Vidím to vzdýcky příliš pozdě. Proč nám neříkájí znova a znova, že vy jste stejní ubožáci jako my, že se vaše matky trápí stejně jako naše a že vy i my máme stejný strach před smrtí, že stejně je umírání vaše i naše, stejná že je bolest –. Odpusť mi, kamaráde, jak jsi mohl být mým bratrem právě tak jako Katceza a Albert. Vezmi si ode mne dvacet let, kamaráde, a vstaň, – vezmi si víc, neboť už nevím, co si s nimi počít.“

Je ticho, fronta je klidná, jenom pušky praskají. Kulky létají při zemi, nestřílí se nazdařbůh, obě strany přesně míří. Nemohu ven.

„Napišu tvé ženě“, říkám mrtvému chvatně, „napišu jí, at se to dozví ode mne, napišu jí všechno, co ti teď říkám, at se netrápí, já jí pomůžu a také tvým rodičům a tvému dítěti –“

Jeho blůza je ještě napul rozepnutá. Není těžké najít náprsní tašku. Ale váhám, nechce se mi ji otevřít. V tašce je jistě vojenská knížka s jeho jménem. Pokud neznám jeho jméno, mohu na něho snad ještě zapomenout, čas tento obraz zahladí. Jeho jméno však bude hřeb do mne vtlučený, a už ni-

kdo ho nikdy ze mne nevytlačí. Hřeb nadaný mocí přivolat všechno zpět, obraz se bude vracet, předstupovat přede mne.

Nerozhodně držím náprsní tašku v ruce. Klouže mi z prstů a otevřít se. Padá z ní několik fotografií a dopisů. Sbírám je a chci je vrátit do tašky, ale tlak, pod nímž se nacházím, nejistota celé situace, hlad, nebezpečí, ty hodiny s mrtvým ze mne udělaly zoufalce, chci uspišit rozklad, chci vystupňovat muka a skoncovat s nimi, tak jako člověk mlátí rukou, která nesnese teplejší bol, do stromu, a je mu úplně jedno, co z toho bude.

Jsou to fotografie ženy a děvčátka, malé amatérské snímky pořízené před zdi obrostlou břechtanem. Vedle nich jsou dopisy. Vyrabuju je a snažím se je číst. Většinou nerozumím, písmo je špatně čitelné a také umím málo francouzsky. Ale každé slovo, které překládám, cítím jako střelnou ránu do hrudi – jako bodnou ránu do hrudi.

Má hlava je dokonale předřážděná. Ale tolik přece ještě chápu, že těmto lidem nikdy nebudu smět napsat, jak jsem si to předtím umňoval. Holá ne-možnost. Dívám se na snímky ještě jednou; nejsou to bohatí lidé. Mohl bych jim anonymně poslat nějaké peníze, až později začnu vydělávat. Chytlám se toho, je to málo, ale je to aspoň něco, co mě drží nad vodou. Tento mrtvý je spojen s mým životem, proto musím všechno udělat a slibit, abych se zachránil; bez rozmyslu slibuji, že budu žít jenom pro něho a jeho rodinu, – mokrými rty do něho hučím, a přitom docela hluboko ve mně dřepí bláhová naděje, že se tím vykoupením a snad se odtud přece jen dostanu, je to malý čacht, aby člověk získal možnost později ještě rozvážit, co a jak. A proto otevírám vojenskou knížku a pomalu čtu: Gérard Duval, typograf.

Tužkou mrtvého si opisuji adresu na starou obálku a pak všechno rychle vracím do jeho blůzy.

Zabíím jsem typografa Gérarda Duvala. Musím se stát sazečem, myslím si ztřeštěně, stát se sazečem, sazečem –

Odpoledne jsem klidnější. Můj strach byl neodůvodněný. Jméno už mě nepřivádí z rovnováhy. Záchvat miji. „Kamaráde,“ oslovuju mrtvého, ale říkám to vyrovnaně, klidně. „Dnes ty, zítřka já. Ale jestli z toho vyvážnu, kamaráde, budu bojovat proti tomu, co rozbilo nás oba: co tobě rozbilo život – a mně? – Také život. Slibuji ti to, kamaráde. Už se to nikdy nesmí stát.“

(Přeložil František Gel)